

LIITE 1

POHJOIS-LAPIN MAAKUNTAKAAVA 2040

VAIKUTUKSET LUONNON MONIMUOTOISUUTEEN,
EKOSYSTEEMI PALVELUIHIN; MAISEMAAN JA VIRKISTYKSEEN

1. JOHDANTO

Kaavaratkaisun suhde Valtakunnallisiin alueidenkäyttötavoitteisiin (VAT) ja Maankäyttö- ja rakennuslain (MRL) vaatimukseen arvioidaan ehdotusvaiheessa.

Tavoitteet ja strategia

Maakuntakaavan laadintaa ohjaavat valtakunnalliset maankäyttötavoitteet. Maakunnan suunnittelussa ja muussa alueidenkäytön suunnittelussa on huolehdittava valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden huomioon ottamisesta siten, että edistetään niiden toteuttamista. Luontoarvoihin, maisemaan ja virkistystarpeisiin liittyy erityisesti aihealue: "Elinvoimainen luonto- ja kulttuuriympäristö sekä luonnonvarat" Aihealueessa asetetaan valtakunnalliselle maankäytölle seuraavat tavoitteet.

- Huolehditaan valtakunnallisesti arvokkaiden kulttuuriympäristöjen ja luonnonperinnön arvojen turvaamisesta
- edistetään luonnon monimuotoisuuden kannalta arvokkaiden alueiden ja ekologisten yhteyksien säilymistä.
- Huolehditaan virkistyskäyttöön soveltuvien alueiden riittävydestä sekä viheralueverkoston jatkuvuudesta.
- Luodaan edellytykset bio- ja kiertotaloudelle sekä edistetään luonnonvarojen kestävää hyödyntämistä.
- Huolehditaan maa- ja metsätalouden kannalta merkittävien yhtenäisten viljely- ja metsäalueiden sekä saamelaiskulttuurin ja -elinkeinojen kannalta merkittävien alueiden säilymisestä.

Kaavatyölle asetetuista maakunnallisista tavoitteista löytyy myös kytkös luonnon monimuotoisuuden turvaamiselle. Maakuntastrategian 2040 ja maakuntaohjelman 2018-2021 yhdistävässä Lappi-sopimuksessa yhtenä läpileikkaavana teemana on kestävä kehitys. Määritelmän mukaisesti kestäväällä kehityksellä tarkoitetaan taloudellisen ja sosiaalisen kestävyuden lisäksi myös ekologista kestävyttä. Maakuntakaava-alueen kuntien strategioissa ja ohjelmissa korostuvat muun muassa luonnon ja matkailun potentiaali ja niiden hyödyntäminen, mutta toisaalta myös luonnon monimuotoisuuden turvaamiselle haasteita aiheuttavien isojen hankkeiden edistäminen, etenkin Sodankylän kunnan alueella (mm. kaivosalueiden varaukset, tuulivoima, Jäämeren rata).

2. VAIKUTUKSET LUONNON MONIMUOTOISUUTEEN JA EKOLOGISEEN VERKOSTOON

2.1 Kehittämisperiaatemerkinnot

Kehittämisperiaatemerkinnot mahdolliset haitalliset vaikutukset luonnon monimuotoisuuteen ovat välillisiä ja enintään vähäisiä, sillä kehittämisperiaatemerkinnot nojalla ei suoraan voida vielä toteuttaa uusia maankäyttöhankkeita. Luontoarvojen kannalta Jäämeren käytävän merkinnällä (LK) voidaan nähdä olevan mahdollisesti lievä vaikutus, sillä se ilmaisee erityisesti kehitettävää kansainvälistä liikennekäytävää, johon voi tulevaisuudessa sijoittua monenlaisia väylä- ja infrahankkeita. Tulevaisuuden hankkeet voisivat sijoittua käytävään ilman kehittämisperiaatemerkinnot, mutta merkintään liitetty suunnittelumääräys velvoittaa kiinnittämään erityistä huomiota luontoarvoihin maankäytön suunnittelussa. Tämän perusteella Jäämeren käytävän kehittämisperiaatemerkinnotin vaikutus voidaan nähdä positiivisena, sillä sen avulla korostetaan luontoarvojen huomioimista yksityiskohtaisemman suunnittelun yhteydessä. Matkailun vetovoima-alueen (mv) kehittämisperiaatemerkinnotin voidaan myös arvioida olevan luontoarvoihin kohdistuvilta vaikutuksiltaan lievästi positiivinen, sillä se velvoittaa luontoarvojen vaalimiseen etenkin matkailun vetovoimatekijöiden kannalta.

Erityisenä positiivisena vaikutuksena kehittämisperiaatemerkinnotissa on nostettavissa esiin ekologisen yhteystarpeen merkinnät kaavakartalla. Ekologisina yhteyksinä on esitetty erilliselvityksen perusteella sekä valtiorajat että maakuntarajat ylittäviä, että maakunnan sisäisiä, tärkeitä luonnon ydinalueita yhdistäviä ekologia yhteyksiä. Osa yhteyksistä kuvaa tunturiketjujen tai avosualueiden muodostamia laaja-alaisia verkostoja, osa esimerkiksi jokia ja jokivarsia seurailevia "siniyhteyksiä". Suunnittelumääräyksen mukaisesti yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa on otettava huomioon luonnon monimuotoisuuden kannalta tärkeät yhteydet. Tämä auttaa turvaamaan ekologisten yhteyksien toimivuus etenkin maankäytöltään tiivistyvien alueiden tarkemmassa kaavoituksessa, kuten mm. Saariselän ja Sodankylän keskustan alueella.

2.2 Asuminen, palvelut, elinkeinot

Asumiseen, palveluihin ja elinkeinoihin liittyvissä merkinnöissä on useita aluevarauksia tai kohdemerkintöjä, joilla pyritään keskittämään toimintoja tietyille alueille ja estämään asumisen ja palvelujen hajautumisesta aiheutuvia haitallisia vaikutuksia. Tällaisia tiivistämiseen pyrkiviä merkintöjä ovat taajamatoimintojen aluevaraukset (A), keskustatoimintojen kohteet (c), palvelujen alue/rajakaupunkialue (p), työpaikka-alueet ja -kohteet (TP) sekä teollisuus- ja varastointialueet (T). Kaikkien merkintöjen seurauksena maankäyttö tiivistyy tietyillä alueille, mistä voi aiheutua paikallisella tasolla haitallisia luontovaikutuksia, mm. lisääntyvään liikenteeseen ja ihmisten liikkumisen aiheuttamaa häiriötä ja melua, rakentamisesta aiheutuu vaikutuksia luontotyyppisiin ja maaperään sekä syntyy hulevesiä päällystetyiltä alueilta. Toisaalta keskittäminen ja tiivistäminen mahdollistaa toimintojen sijoittamisen sellaisille alueille, jotka ovat jo lähtökohtaisesti luontoarvojen puolesta rakentamiseen soveltuvia ja häiriöiden suhteen kestävämpiä, verrattuna ohjaamattomampaan rakentamiseen laajemmalle alueelle.

Pohjois-Lapin maakuntakaavan alueella em. tiivistyvien alueiden osuudet alueen pinta-alasta ovat sangen marginaalisia, eikä mahdollisia haittavaikutuksia voi pitää merkittävänä koko kaava-alueella tarkastellen. Yksittäisenä kohteena on kuitenkin huomioitava, että Sodankylän keskustan ympäristöön sijoittuu useita uusia aluevarauksia tai olemassa olevien aluevarausten laajentumisia, joiden tavoitteena on keskittää alueelle asumista, palveluja ja työpaikkoja sekä teollisuus- ja

varastoalueita. Sodankylän keskusta-alueen tarkemman kaavoituksen yhteydessä tuleekin tarkemmin selvittää ja ottaa huomioon uuden maankäytön luontovaikutukset. Maankäytön ja luontoarvojen yhteensovitus tulisi tehdä Sodankylän taajama-alueen ympäristössä kokonaisvaltaisesti koko sille alueelle, jolle kohdistuu maakuntakaavassa osoitettavat uudet, maankäyttöä tehostavat ja tiivistävät aluevaraukset.

2.3 Maa- ja metsätalous sekä poronhoito

Maa- ja metsätalous sekä poronhoitoon liittyvistä merkinnöistä luontovaikutusten kannalta merkittävin asia liittyy M- ja MU-alueiden vaihtoehtoihin, joissa matkailua tarkastellaan vaihtoehtoisesti mukaan otettavaksi päämaankäyttötarkoitukseksi. MU merkinnöillä osoitetaan erilaisia maa- ja metsätalousvaltaisia alueita, joissa voi olla muina päämaankäyttötarkoituksina myös porotalous (MU-1) tai porotalous ja matkailu (MU-2) ja joilla kaikilla on erityistä ulkoilun ohjaamistarvetta. Vastaavat merkinnät ovat myös ilman erityistä ulkoilun ohjaamistarvetta (M, M-1, M-2). MU-2 ja M-2 ovat vaihtoehtoisina merkintöinä tarkastelussa ainoastaan Inarin kunnan alueella, ja vaihtoehtotarkastelu liittyy siihen, nostetaanko näillä alueilla matkailu rinnasteiseen asemaan metsätalouden ja poronhoidon kanssa nykyisin. Voimassa olevassa maakuntakaavassa nämä alueet ovat merkinnöillä M-1 tai MU-1, eli niiden alueella matkailua ei ole osoitettu yhdeksi päämaankäyttötarkoitukseksi.

M-2 ja MU-2 voidaan nähdä luonnon monimuotoisuuden turvaamisen kannalta kokonaisuutta tarkastellen positiivisena muutoksena. Vaikka matkailutoimintojen lisääntyminen aiheuttaa häiriötä ja kulumista luonnolle, häiriön suuruus verrattuna alueilla nyt harjoitettavaan metsätalouteen ja poronhoitoon ei ole merkittävä. Luontomatkausten tarpeiden yhteensovittaminen metsänhoidon kanssa saattaa asettaa tarkemman tason suunnittelussa rajoitteita metsänhoidolle, esimerkiksi avohakkuiden rajoittamista matkailun kannalta tärkeiden kohteiden ympäristössä. Tällä voi olla positiivinen vaikutus metsäisten elinympäristöjen luonnon monimuotoisuuden kannalta, vaikka vaikutuksen suuruus määräytyykin maakuntakaavatasoa yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa.

Maakuntakaavassa osoitettavilla poronhoitoon liittyvillä merkinnöillä ei ole nähtävissä erityisiä vaikutuksia luonnon monimuotoisuuden kannalta, vaan merkinnät ovat lähinnä informatiivisia (nimenomaan luontoarvoihin liittyvien seikkojen kannalta). Merkintöihin liittyvät määräykset ja suunnitteluohjeet eivät tuo luontoarvojen turvaamisen kannalta sellaisia vaikutuksia, mitkä eivät alueella olisi voimassa jo jonkin muun lainsäädännön kautta ilman maakuntakaavaakin.

2.4 Matkailu ja virkistys

Matkailuun ja virkistykseen osoitettavilla alueilla on tärkeä merkitys matkailun haittavaikutusten keskittämisessä tietyille rajatuille alueille, joilla luonnolle aiheutuvaa häiriötä pystytään ohjaamaan yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa toimintojen tarkemman sijoittelun ja suunnittelun keinoin. Matkailun merkitys on suuri kaava-alueella ja matkailijoiden volyymit suuria. Matkailualueiden osoittaminen tukee kaavatyölle asettuja tavoitteita toisaalta luontomatkausten potentiaalihin hyödyntämisestä, mutta toisaalta myös ekologisen kestävyuden turvaamisesta sillä, että matkailu keskitetään sellaisille alueille, joiden luonto kestää häiriötä ja kulutusta.

Erilaisten *reitistöjen* osalta maakuntakaavassa osoitetaan moottorikelkkailureittien ja ulkoilureittien osalta ns. runkoreitistö, jonka osalta reitillä voidaan todeta olevan vähintään maakunnallista merkitystä. Reittien osalta tarkempi sijoittuminen ja maankäyttömuotojen ja luontoarvojen yhteensovittaminen tapahtuu yksityiskohtaisemmin toteuttamisen suunnittelun yhteydessä. Maakuntakaavan reitistömerkinnät auttavat ohjaamaan merkittävimmät ulkoilu- ja moottorikelkkailuvolyymit sellaisille reiteille, joiden osalta on mahdollista estää luontoon

kohdistuvia häiriöitä. Tämän vuoksi merkintöjen vaikutukset luontoarvoihin voidaan nähdä myönteisinä, vaikka lisääntyvästä ulkoilusta ja moottorikelkkailusta aiheutuukin häiriötä reitin läheisyyteen.

2.5 Energian tuotanto

Energian tuotantoon liittyvistä merkinnöistä luontovaikutuksiltaan merkittäviä vaikutuksia aiheutuu kahdeksasta kohdemaisesta energiahuollon alueesta, joilla osoitetaan Pohjois-Lapin alueella toiminnassa olevia vesivoimalaitoksia. Kyseiset laitokset ovat olleet osoitettuna jo voimassa olevassa maakuntakaavassa, joten arvioitavana oleva kaava ei tuo muutosta nykytilanteeseen tai mahdollista uuden vesivoiman rakentamista.

Uutena merkintänä kaavaluonnoksessa osoitettava 400 kV voimajohdon ohjeellinen linjaus sijoittuu Utsjoen alueella Kaldoaivin erämaa-alueelle ja Natura 2000 -verkoston kohteelle sekä etelämpänä Inarin kunnan alueella yksi vaihtoehtoinen linjaus sijoittuu Pieran Marin jängän Natura-alueelle ja soidensuojelualueelle. Natura-alueille sijoittuvilta osilta uusi ohjeellinen linjaus sijoittuu olemassa olevan 220 kV voimajohdon rinnalle. Uuden voimajohdon rakentaminen edellyttää maastossa ajoneuvoilla liikkumista ja pylväiden perustusten rakentamista suojelualueelle. Voimajohtokäytävä levenee, minkä vuoksi paikoin on tarve puuston raivaamiselle. Samoin maastoon asennetaan uusia johtimia, mikä lisää lintujen törmäysriskiä. Koska voimajohdon toteuttamisesta aiheutuu ennalta arvioituna mahdollisesti ainakin vähäisiä haitallisia vaikutuksia Natura-alueiden suojeluperusteisiin, maakuntakaavamerkinnän vaikutuksista tulisi laatia yksityiskohtaisempi arviointi. Voimajohtohanke edellyttää erillistä YVA-menettelyä, minkä yhteydessä voidaan tarkemmin arvioida hankkeen ympäristövaikutukset sekä haitallisten vaikutusten lieventämiskeinot. Arvioitavaksi tulee punnita vaihtoehtoja sen välillä kummasta aiheutuu kokonaisuutena vähemmän haittaa; uuden voimajohdon rakentamisesta olemassa olevan rinnalle suojelualueella vai suojelualueiden kiertäminen uutta johtokäytävää hyödyntäen.

Tuulivoimatuotantoon soveltuvia alueita on osoitettu Sodankylän kunnan alueelle. Alueen ominaisuutta ilmaisevat merkinnät on valikoitu erillisen selvityksen perusteella siten, että ne on pyritty osoittamaan sellaisille alueille, joissa tuulivoimatuotannosta aiheutuvat haitat ovat mahdollisimman vähäiset. Kohteiden sijoittelussa on huomioitu mm. luonnonsuojelu- ja Natura-alueiden sekä suurten petolintujen pesäpaikkojen läheisyyden välttäminen. Merkintöjen avulla on mahdollista säädellä maakunnallisesti merkittävien tuulivoimahankkeiden sijoittumista siten, että hankkeiden ekologinen kestävyys on mahdollista taata. Lisäksi alueiden tarkastelu maakuntakaavassa mahdollistaa haitallisten yhteisvaikutusten estämisen, mikä ei olisi mahdollista, mikäli alueita ei osoitettaisi maakuntakaavassa.

Toisaalta ilman tuulivoimatuotantoon soveltuvien alueiden merkintöjäkin osoitetuille alueille olisi mahdollista rakentaa tuulivoimaa, mutta alle maakunnallisen merkittävyyden kokorajan. Tämän perusteella tv-merkinnät voidaan arvioida luonnonympäristöön kohdistuvilta vaikutuksiltaan positiivisina, sillä niiden avulla on mahdollista suunnata maakunnallisesti merkittävän kokoiset tuulivoimahankkeet häiriötä kestäville alueille. Merkintöjen mahdollistamat laajemmat tuulivoimahankkeet edellyttävät YVA-menettelyä ja yleiskaavoitusta, joten siinä yhteydessä tulee arvioitaviksi paikallisella tasolla hankkeiden tarkemmat luontovaikutukset ja haittojen lieventämiskeinot.

2.6 Erityisalueet, Puolustusvoimien toiminta ja kaivokset

Erityisalueista etenkin auto- ja kylmätestaustoimintaan varattujen alueiden osalta saattaa aiheutua luontoon kohdistuvia häiriöitä, sekä meluvaikutuksia että laajojen kenttäalueiden osalta muutoksia

pintavesien valuntaan ja vaikutuksia alle jääviin luontotyyppeihin. Tarkempien vaikutusten arviointi on mahdollista tapauskohtaisesti vasta yksityiskohtaisen toiminnan luonteen selvittyä, jolloin toimintojen luvitusvaiheessa tai mahdollisesti tarkemman kaavoituksen yhteydessä voidaan ottaa kantaa vaikutusten suuruuteen.

Turvetuotantoon liittyvinä merkintöinä kaavassa osoitetaan tuotannossa olevia turvetuotantoalueita EOT-aluevarausmerkinnällä ja potentiaalisia, turvetuotantoon soveltuvia yli 50 hehtaarin laajuisia eot-ominaisuusmerkinnällä. Turvetuotantopotentiaalisiin alueisiin liittyy suunnittelumääräys, jonka mukaisesti näillä alueilla soiden luonnontilaiset ja luonnontilaisen kaltaiset suot rajataan oton ulkopuolelle. Maakuntakaava ei rajoita turpeenottoa siihen määriteltyjen alueiden ulkopuolella, mikäli se ei muuten ole ristiriidassa alueen suunnitellun maankäytön kanssa. Tämän johdosta maakuntakaava ei erityisesti mahdollista uutta turvetuotantoa luontoarvoiltaan merkittävillä soilla, vaan pikemminkin kohdentaa mahdolliset uudet maakunnallisesti merkittävät ottohankkeet luontoarvoiltaan heikentyneille kohteille. Uusista ottohankkeista aiheutuu paikallisia luontoarvojen menetyksiä ja vaikutuksia alapuoliseen vesistöön, mutta vaikutukset on arvioitavissa suuruudeltaan enintään paikallisiksi ja maakuntakaavatasoa tarkastellen vähäisiksi.

Soran ja muiden *maa-aineisten ottoon* soveltuvat kohteet on osoitettu erilliseen POSKI-hankkeeseen perustuen, jolloin on sovitettu yhteen pohjaveden suojeleminen, luontoarvojen turvaaminen ja maa-ainesten hankinnan tarpeet. Menettelyä voidaan pitää luontoarvojen turvaamisen kannalta myönteisenä, ja maakuntakaavan ratkaisulla ei arvioida olevan merkittäviä kielteisiä vaikutuksia. Kuten turvetuotannon osaltakin arvioitiin, myös maa-ainesten ottaminen muuttaa ottoalueen luontoa ja aiheuttaa häiriötä ympäristöön. Vaikutukset ovat kaava-alueen laajuutta tarkastellen melko vähäisiä ja paikallisia, ja soveltuvien kohteiden osoittaminen auttaa keskittämään haitalliset vaikutukset mahdollisimman hyvin häiriötä kestäville alueille.

Kaivostoimintaan liittyvät merkinnät ovat aluevarauksena olevat EK-merkinnät sekä erityisesti Sakatin kaivoshankkeeseen liittyvä, soidensuojelualueelle sijoittuvan maanalaisen kaivoksen aluetta osoittava ek-ma -osa-aluemerkintä. Kaivosalueina osoittavat alueet ovat Kevitsa, Sakatti ja Pahtavaara. Näistä Sakatin merkintä on uusi ja Pahtavaaran alue merkittävästi laajempi kuin voimassa olevassa Pohjois-Lapin maakuntakaavassa, Kevitsan kaivosalueen varauksen pysyessä ennallaan. Kaivostoiminnalla on potentiaalisesti laajoja vaikutuksia etenkin aluevarauksen sisälle jääviin alueisiin ja mm. vesistövaikutusten ja liikenteellisten vaikutusten vuoksi vaikutukset saattavat ulottua myös kaivosalueiden ulkopuolelle.

Kevitsan ja Sakatin osalta kaivosalueisiin liittyy suunnittelumääräys, jonka mukaisesti kaivostoiminta ei saa merkittävästi heikentää läheisten Natura 2000 -alueiden luontoarvoja. Suunnittelumääräys velvoittaa käytännössä suunnittelemaan kaivostoiminnan siten, että myös muihin kuin Natura-alueisiin kohdistuvat vaikutukset pysyvät vähäisinä. Muutoin maakuntakaavan kaivosaluevaraus ei ota yksityiskohtaisemmin kantaa siihen, miten kaivostoiminta tulee suunnitella ja toteuttaa aluevarauksen alueella. Koska avolouhoksen ja maanalaisen kaivoksen ympäristövaikutukset ovat hyvin erilaiset, yksityiskohtaisempi vaikutusten arviointi on mahdollista vasta kaivoshankkeiden edellyttämän tarkemman kaavoituksen ja YVA-menettelyjen yhteydessä. Luonnonsuojelualueisiin kohdistuvien vaikutusten osalta voidaan todeta, että suunnittelumääräyksen mukainen toiminta Sakatin ja Kevitsan alueella ei aiheuta merkittäviä haitallisia vaikutuksia. Johtuen kaivostoimintaan varattujen alueiden suurista pinta-aloista, merkinnät mahdollistavat kuitenkin paikallisesti hyvin voimakkaastikin luontoa muuttavan toiminnan.

Muista erityisalueista puolustusvoimien ampuma- ja harjoitusalueiden laajennukset (EAH 2900 ja 2894) ovat pinta-alaltaan laajoja, ja näiden alueella toiminta aiheuttaa sekä vaikutuksia

kasvillisuuteen ja luontotyyppeihin aluevarausten sisällä että meluvaikutuksia myös aluevarausten ulkopuolelle. Erityisesti Kyläjärven ampuma- ja harjoitusalueen (EAH 2894) laajentuminen etelään Vitsavaaranaapa – Kiekeröselän Natura-alueen rajalle saakka saattaa aiheuttaa luonnonsuojelualueelle kohdistuvia meluvaikutuksia. Kyseinen Natura-alue ei ole lintudirektiivin mukaisena kohteena suojeltu, mutta alue on silti linnustoltaan arvokas. Alueen käyttöä tarkemmin suunniteltaessa on syytä kiinnittää huomiota mahdollisuuksiin lieventää suojelualueelle kohdistuvia häiriöitä (etenkin melua) lintujen pesimäaikana.

2.7 Luonnonsuojelu

Luonnon monimuotoisuuden kannalta arvokkaita alueita osoittavat merkinnät

Kaavakartalla osoitetaan Pohjois-Lapin maakuntakaava 20 kaavan suojelualueiden (SL, Se, SM, SR, SR1) osalta niiden suojeluarvot ja käytön rajoitukset määritellään niissä laeissa ja ohjelmissa, joihin aluevaraukset perustuvat sekä alueiden sisäisissä hoito- ja käyttösuunnitelmissa. Maakuntakaava ei tuo niille uusia käyttörajoituksia. Pohjois-Lapin maakuntakaavassa osoitetaan luonnonsuojelun alueen (SL) merkinnällä lailla perustetut kansallis- ja luonnonpuistot, soidensuojelun alueet, lehtojensuojelun alueet, lintuvedet ja vanhat metsät sekä valtioneuvoston periaatepäätösten mukaisten luonnonsuojeluohjelmien alueet Natura 2000 -alueet mukaan lukien. Merkinnällä Se osoitetaan erämaalain (62/1991) nojalla perustettuja erämaa-alueita, jotka ovat perustettu erämaaluonteen säilyttämiseksi, saamelaiskulttuurin ja luontaiselinkeinojen turvaamiseksi sekä luonnon monipuolisen käytön ja sen edellytysten kehittämiseksi sekä Natura 2000 -verkostoon sisällytettyjä alueita. Lisäksi METSO-ohjelman mukaisista alueista maakuntakaavassa on osoitettu kaikki valtion mailla sijaitsevat alueet. Näillä merkinnöillä on pääosin informatiivinen merkitys, sillä ne osoittavat jo erilaisella lainsäädännöllä suojeltuja alueita. Informatiivisella viestillä pyritään kuitenkin myös suojelemaan kohteiden luontoarvoja.

Luonnonmonimuotoisuuteen merkittävimmin positiivisesti vaikuttava merkintä on kehittämisperiaatemerkinällä osoitetut ekologiseen verkostoon liittyvät yhteystarpeet. Ekologista yhteystarvetta koskee suunnittelumääräys: ”Yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa on otettava huomioon luonnon monimuotoisuuden kannalta tärkeät yhteydet.” Ekologisen verkoston yhteystarpeita osoittavalla merkinnällä turvataan ekologisia yhteyksiä merkittävien luonnon ydinalueiden välillä. Ydinalueiden ja ekologisten yhteyksien muodostaman ekologisen verkoston tehtävänä on esimerkiksi varmistaa luonnon monimuotoisuuden säilyminen, mahdollistaa eliöiden liikkuminen ja levittäytyminen mm. ilmaston muutoksen vaikutuksesta, ja siten geenivirran siirtyminen, elinympäristöistä toisille ihmistoiminnan osin pirstomassa ympäristössä. Ekologinen verkosto palvelee usein samanaikaisesti myös ihmisten virkistytymistä. Luonnon ydinalueet ovat eliöstölle tärkeitä, laajoja, mahdollisimman yhtenäisiä maa- ja metsätalouden, suojelun ja/tai virkistykseen piirissä olevia alueita. Näillä alueilla Pohjois-lapin maakuntakaavassa tarkoitetaan alueen laajoja Natura 2000-alueita, joihin liittyy myös muita luonnonsuojelun alueita.

Natura 2000 -verkostoon kuuluvat alueet

Maakuntakaavan vaikutuksia Natura 2000-verkostoon on käsitelty kaavaselostukseen liitetyllä erillisellä liitteellä. Liitteessä kuvataan vaikutuksia kunkin Natura-alueen osalta erikseen.

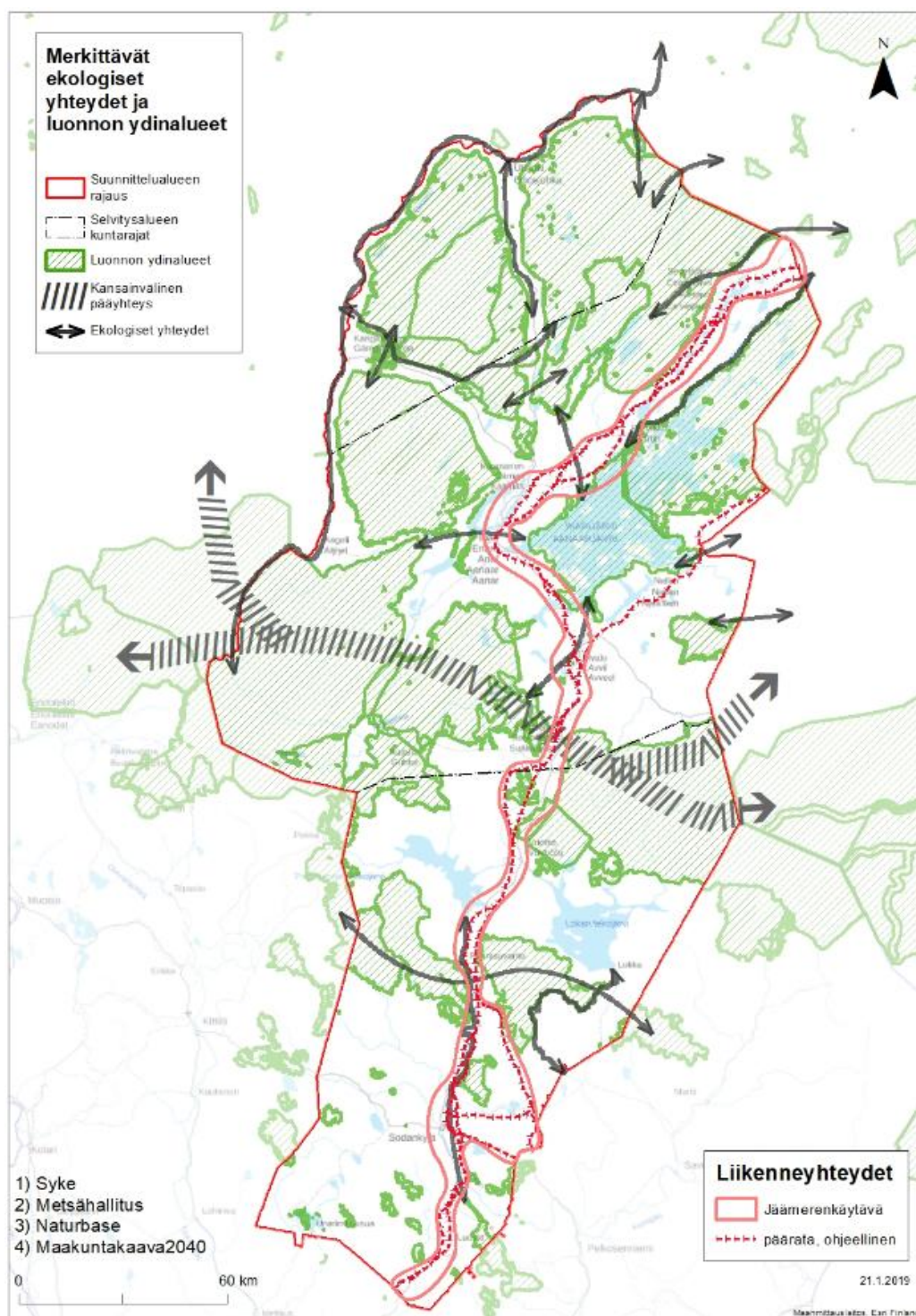
2.8 Maisema- ja kulttuuriperintö

Maisema- ja kulttuuriperinnön suojaamiseen liittyvillä merkinnöillä osoitetaan pääasiassa valtakunnallisesti arvokkaita ja/tai suojeltuja kohteita, joiden osalta merkintä ei tuo varsinaista lisäsuojaa jo muutoinkin suojelluille kohteille. Luontoarvojen huomioimisen kannalta voidaan

kuitenkin nostaa positiivisena asiana esille osa-aluemerkinnällä ma osoitettavat maakunnallisesti arvokkaat kulttuuriympäristöt ja maisemat, joiden suunnittelussa on otettava huomioon kulttuuriympäristön ja maiseman ominaispiirteiden vaaliminen ja turvattava maisema- ja kulttuurihistoriallisten arvojen säilyminen. Merkintä ja siihen liittyvä suunnittelumääräys edistävät näillä alueilla myös perinnemaisemiin liittyvien luontoarvojen säilymistä.

Liikenneyhteydet

Merkittävimminä uusina yhteyksinä maakuntakaavassa on osoitettu kehittämismerkinnällä Jäämeren käytävä, sekä ohjeellisena pääratana Jäämeren rata. Jäämeren käytävä on valtakunnallisesti tärkeä liikennekäytävänä, joka yhdistäisi Suomen pohjoisosat Finnmarkin ja Murmanskin alueille. Jäämeren käytävän alueelle voivat liikennekäytävien ohella sijoittua myös sähkölinjat, kaasu- ja tietoliikenneyhteydet. Ohjeellisena pääratana osoitetulle Jäämeren radalle on paikoin osoitettu vaihtoehtoisia linjauksia. Jäämeren radan sekä Jäämeren käytävän sijoittuminen suhteessa maakuntakaava-alueen merkittävimpiin luonnonarvoalueisiin on kuvattu oheisella kartalla.

Kuva. Jäämeren radan ja Jäämeren käytävän sijoittuminen suhteessa luonnon ydinalueisiin.

Jäämeren rata ja Jäämeren käytävään sijoittuvat tie- ja sähkölinjat voivat yhdessä muodostaa merkittävän ekologisen esteen, jonka vaikutukset voivat olla ylityönnöllisiä. Kaavakartalla Jäämeren rata ja käytävä on osoitettu pääosin luonnon ydinalueiden väliin jääville alueille, mutta Jäämeren radan vaihtoehtoisia linjauksia sijoittuu myös arvokkaille luontokohteille Sota-aavalla.

Sota-aapa on karu aapasuo, jolla on luonnontilaisia pienvesiä ja arvoa myös linnustollisesti. Lisäksi ratalinjaus sekä Jäämeren käytävä sivuavat läheltä useita luontoarvoiltaan merkittäviä alueita.

Jäämeren käytävän ja Jäämeren radan merkittävimmiksi vaikutuksiksi luonnon kannalta arvioidaan niiden yhdessä muodostama estevaikutus. Ne muodostavat erämaiselle alueelle uuden avoimen käytävän, jonka leveyteen vaikuttaa käytävään sijoittuvien yhteyksien määrä (sähkölinjat, tietoliikenneyhteydet ym). Lisäksi asutus tyypillisesti keskittyy nauhamaisesti teiden varsille, ja uuden ekologisena esteenä toimivan käytävän lopulliseen leveyteen vaikuttaakin merkittävästi myös tuleva asuinrakennusten sekä mahdollisten palvelurakenteiden määrä uusien liikenneyhteyksien varrella.

Käytäväkokonaisuuden tarkemmat vaikutukset ekologisen verkoston kannalta on mahdollista arvioida vasta suunnittelun tarkentuessa. Tässä vaiheessa käytettävissä olevien tietojen perusteella uusista liikenneyhteyksistä luonnonympäristölle aiheutuvat vaikutukset ovat merkittävimmät Saariselän alueella, jossa Jäämeren käytävä ja Jäämeren rata risteävät ekologisen verkoston kansainvälisen pääyhteyden kanssa. Saariselän lomakeskuksen rakennuskanta ja tie E75 toimivat jo nykyisellään rakennetun alueen muodostamana esteenä kahden laajan erämaa-alueen välissä (Hammastunturin erämaa-alue ja Urho Kekkosen kansallispuisto), jotka muodostavat osan Lapin itä-länsi suuntaisesta kansainvälisestä ekologisesta pääyhteydestä. Jäämeren radan vaihtoehtoiset linjaukset sijoittuvat kyseisessä kohdassa samaan maastokäytävään. Ekologiseen verkostoon kohdistuvien vaikutusten kannalta merkittävänä alueena voidaan mainita myös Kitisen jokivarsi, jossa Jäämeren käytävä ja Jäämeren rata sijoittuisivat ekologisen yhteytenä toimivan jokivarren läheisyyteen. Lisäksi Peurasuvannon alueella Jäämeren käytävä ja -rata risteävät maakunnallisesti arvokkaan ekologisen yhteyden kanssa, joka muodostuu laajoista yhtenäisistä suoalueista.

Jäämeren radan vaihtoehtoisten ratalinjausten keskeiset erot ovat Ivalon pohjoispuolella, jossa rata sijoittuisi joko Inarijärven pohjoispuolelle välillä Inari–Sevettijärvi–Kirkkoniemi. Vaihtoehtoinen Inarijärven eteläpuolelle sijoittuva linjaus kulkisi Nellimin kautta Kirkkoniemeen. Pohjoisemman reittivaihtoehdon alavaihtoehdot sijoittuvat eteläistä reittivaihtoehtoa pidemmältä osuudelta luonnonarvoalueiden välittömään läheisyyteen. Luontoarvoihin kohdistuvien vaikutusten kannalta Nellimin kautta kulkeva eteläisempi ratayhteys voidaan yleisellä tasolla arvioida vähemmän haitalliseksi kuin pohjoisempi päävaihtoehto. Tarkempi arviointi on kuitenkin tehtävissä vasta ratasuunnittelun edetessä.

Maakuntakaavassa osoitettu tieverkko noudattaa pääosin nykyistä tieluokitusta ja linjauksia. Lisäksi on osoitettu ohjeelliset uudet yhteydet mm. Nellim–Paatsjoki välille, sekä merkittävästi parannettavia tieyhteyksiä esimerkiksi välille Sodankylä–Kaamanen. Uusista tieyhteyksistä voidaan todeta, että seututeiden aiheuttama estevaikutus on yleensä melko vähäinen. Liikennetiheydet seututeillä etenkin nisäkkäiden liikkumisaikaan yöllä ovat vähäisiä, ja seututiet ovat monikaistaisia moottoriteitä helpompia ylitettäviä. Merkittävästi parannettavat tieyhteydet risteävät tärkeiden ekologisten yhteyksien kanssa. Ekologisten yhteyksien säilymiseen tulee kiinnittää huomiota parannettavien tieyhteyksien yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa.

Yhteisvaikutukset Yhteisvaikutusten osalta Pohjois-Lapin maakuntakaavassa on nostettavissa esiin kolme aluetta, joissa useista eri kaavamerkinnoista saattaa aiheutua haitallisia luontoon kohdistuvia yhteisvaikutuksia. Nämä erityiset kohdealueet ovat Sodankylän taajama-alue, Sakatin kaivosalueen ja Jäämerenradan varauksen yhteisvaikutusalue sekä Saariselän matkailupalvelujen alue.

Saariselän alueella yhteisvaikutuksia merkittävälle luontoarvokokonaisuuksille voivat aiheuttaa jäämeren radan käytävä yhdessä matkailu alueen tiivistymisen kanssa. Tällä alueella kulkee kansainvälisellä tasolla merkittävä tunturiekosysteemien ekologinen käytävä ja elinympäristöketju. Vaikka matkailu alueella on jo olemassa oleva toiminto ja matkailulle osoitettu alue ei edellisestä maakuntakaavasta merkittävästi muutu, asettaa jäämeren radan käytävä haasteita yhteyden toiminnallisuuden säilymiselle, jos häiriötä aiheuttava vyöhyke keskellä yhteyttä merkittävästi levenee. Tarkemman maankäytön suunnittelun yhteydessä tuleekin varmistaa, että tunturivyöhykkeeseen liittyvät ekologiset yhteystarpeet tulee huomioitua samalla kun suunnitellaan mm. jäämeren rataa ja matkailutoimien tiivistämistä tai alueen laajentamista.

Sodankylän keskustan ympäristöön sijoittuu useita uusia aluevarauksia tai olemassa olevien aluevarausten laajentumisia, joiden tavoitteena on keskittää alueelle asumista, palveluja ja työpaikkoja sekä teollisuus- ja varastoalueita. Tämän maankäytöltään tiivistyvän alueen halki virtaa Kitinen, jonka suuntaisesti maakuntakaavassa on osoitettu ekologinen yhteystarve. Tarkemman maankäytön suunnittelun yhteydessä tuleekin varmistaa, että Kitiseen liittyvät ekologiset yhteystarpeet tulee huomioitua samalla kun suunnitellaan mm. taajamatoimintojen alueen laajentamista, uuden työpaikka-alueen toteuttamista sekä Jäämeren radan yhteensovittamista Kitisen läheisyyteen. Jäämeren radan sijoituessa kaivostoimintojen aluevarauksen kanssa samaan maastokäytävään Kitisen itäpuolella, tulee myös ottaa huomioon kaivostoiminnan ja radan mahdolliset yhteisvaikutukset Viiankiaavan Natura-alueeseen sekä Kitistä seuraavan ekologisen yhteyden toiminnallisuuteen.

3. VAIKUTUKSET MAISEMAAN

Maakuntakaavan osoittamat merkinnät ja määräykset tukevat, suojaavat ja kehittävät yleispiirteisesti maisemaa kaavan yhteisten tavoitteiden viitoittaman suunnan mukaisesti. Kaikki merkinnät eivät ole maiseman ja kulttuuriympäristön kannalta suotuisia kaavan kokonaisvaltaisuuden ja siten yhteensovittettävien teemojen vuoksi. Maakuntakaavan merkinnät ja määräykset ohjaavat maiseman ja kulttuuriympäristön mahdollisimman hyvin säilyttäviin ratkaisuihin, mutta todelliset vaikutukset määrittävät vasta tarkemman tason ratkaisujen kautta.

Maakuntakaavan peruspohjana voi nähdä olevan eri merkinnöin osoitetut viheralueet, johon rakennetut taajama- ja tieympäristöt, sekä muut rakennetut alueet perustuvat. Nämä alueet kattavat alleen yleispiirteistettävien maisemaseutu- ja tyyppijakojen mukaiset alueet, mutta myös paikalliset erityispiirteet. Yleisesti Pohjois-Lapin maiseman erityispiirteenä erottuu lisäksi valtakunnallisessakin mittakaavassa perinteinen saamelainen kulttuuri. Maakuntakaavan merkinnöillä ja määräyksillä on selkeä pyrkimys säilyttää ja korostaa näitä maiseman ja kulttuurin erityispiirteitä.

Rakennettavaan ympäristöön liittyvät kaavamerkinnät

Maakuntakaavan aluetta halkoo valtakunnallinen *Jäämeren käytävä*, jonka vaikutukset maisemaan ja kulttuuriympäristöön ovat voimakkaat: Toteutuessaan hanke tarkoittaa konkreettisesti usean kymmenen metrin maisemaa halkovaa ratakäytävää rakenteineen sekä maisemavaikutuksia jopa satojen metrien alueella. Radan geometria on jäykkä, minkä vuoksi rata ei taivu maiseman piirteiden mukaisesti. Näin ollen ratakäytävä halkoo koko maakuntaa mm. penkereiden ja meluntorjuntarakenteiden, sekä myös tunneleiden osalta niihin liittyvien pelastus- ja ilmanvaihtorakenteiden vaikutuksesta. Rataan sisältyy suorien maisemavaikutusten lisäksi myös epäsuoria vaikutuksia mm. uusien elinkeinojen, kasvavan liikenteen ja taajamarakenteen vahvistumisen kautta. Maakuntakaavan määräykset velvoittavat maisema- ja kulttuuriympäristön vaikutusten erityiseen huomiointiin jatkosuunnittelussa, minkä voi katsoa hillitsevän mahdollisia vaikutuksia. Erillisen vaikutusarvioinnin perusteella maisemallisesti maakuntakaavan vaihtoehtoista ovat parhaat V1E B/C: Pelkosenniemen kunnanraja – Sodankylä, Vt 5:n suunta/ Kelujärvi–Sodankylä, 2VE B: Kelujärvi–Peurasuvanto. Varsinaiset vaikutukset ja niiden lieventämistoimet selvitetään myös YVA-lain myötä.

Muita maakuntakaavassa osoitettuja maakunnallisesti merkittäviä ja maisemaan vaikuttavia liikennehankkeita ovat *rautatieliikenteen merkinnät ja teiden parannukset*. Erilaiset uudet liikennekäytävät halkovat toteutuessaan jäämerenradan tavoin voimakkaasti maisemaa ja mahdollistavat suuremmat liikennevolyymit. Tieparannukset voimistavat olemassa olevaa halkovaa vaikutusta. *Joukkoliikenteen kehittämiskäytävä* -merkintä sisältää sen sijaan määräystasolla vain vaihtoliikenteen ja pysäköinnin tilavarauksen, eikä siten vaikuta maakunnan mittakaavassa merkittävästi maisemaan. Sen sijaan kaikki erilaiset liikennehankkeet tukevat mahdollisesti myös taajama- ja kylärakenteiden kehittymistä.

Keskustatoimintojen ja taajamatoimintojen alueet ja keskuskylämerkinnät tiivistävät ja tehostavan olevaa taajama- tai kylärakennetta, mutta kaavamääräysten mukaisesti toteutettuna paikan henkeä tukien. Erityisesti merkintöjen tarkentaminen alaindeksein korostaa ja turvaa paikallisen hengen säilymistä, vaikka salliikin elävöittävän kasvun. Merkinnät muodostavat yhdessä maakunnallisen verkoston, jota *palvelujen alueet ja rajapaikkakylät, työpaikka-alueet sekä teollisuus- ja varastoalueet* parhaimmillaan tukevat. Hallittu taajamarakenne säästää lähtökohtaisesti koskemattomaa luontoa. *Saamelaiskulttuurin- ja hallinnon keskuskylä* -merkinnän avulla korostetaan erityisesti maakunnan paikallisia piirteitä. Tiivistävään ja tehostavaan

maankäyttöön ohjaavien merkintöjen avulla pyritään tukemaan myös kestäviä liikkumismuotoja, mikä välillisesti edesauttaa tieympäristöjen pysymistä mahdollisimman pienipiirteisinä. Kaavamääräyksen suunnittelua ohjaavilla huomioilla on pyritty minimoimaan rakentamisen maisemaan ja kulttuuriympäristöön kohdistuvat haitalliset vaikutukset, mutta tiivistämisen purku- ja rakentamispaineen kautta taajamakuvalliset vaikutukset ovat väistämättömiä. Merkinnät koskevat myös loma-asumisen kehittämistä.

Maaseudun kehittämisen kohdealue ja erityisesti Maaseudun kehittämisen kohdealue, jolla korostuu saamelaiskulttuuri - merkinnät turvaavat kehittämistarpeesta huolimatta nykyisten elinkeinojen, ja siten perinteisen maiseman säilymisen. Rakentamis- ja muut toimenpiteet ovat maakuntakaavan määräysten mukaisena pienimittakaavaisia ja pääpiirteissään olemassa olevaa ympäristöä tukevia, mikä tukee maiseman ja kulttuuriympäristön piirteiden säilymistä.

Maakuntakaavassa *kaivosalueilla, tuulivoimaloiden alueilla, voimajohdoilla, turpeenottoalueilla* sekä *maa-ainestenottoalueilla* on suoria ja voimakkaita maisemavaikutuksia. Kaikki alueet voivat toteutuessaan olla pinta-alaltaan erittäinkin laajoja teknisiä ympäristöjä. Kaikkiin näistä alueista liittyy myös voimakas katsojan subjektiivinen näkökulma, mikä yhdessä monien erilaisten ratkaisuvaihtoehtojen kanssa tekee merkinnän mahdollistamien vaikutusten arvioimisesta haastavaa. Kaivostoimintaan liittyy erityisen suuria epävarmuuksia vaikutusten kannalta, sillä kaivostoiminnan tyyppiä ja laajuutta ei voida arvioida etukäteen: Laajan avolouhoksen sekä pienimittakaavaisen maanalaisen kaivoksen välillä on suuri kirjo erilaisia vaikuttavuuksia. Joka tapauksessa myös maanalaisiin kaivoksiin liittyy suuri määrä erilaisia rakenteita, jotka muuttavat maisemaa. Sekä kaivoksien että turpeenottoalueiden toteutuminen muuttaa maisemaa tavalla, joka säilyy myös elinkeinon harjoittamisen päättymisen jälkeen. Kaivostoiminta ja turpeen ja maa-ainestenotto estävät myös alueella tapahtuvat muut maankäyttömuodot suurilta osin. Esimerkiksi tuulivoimala-alueiden maisemavaikutukset ovat merkittävät ja kauaskantoiset, mutta ne eivät estä metsän muuta hyödyntämistä. Sen sijaan tuulivoima-alueet vaativat toteutuakseen sähköverkon rakentamisen, mikä lisävaikutuksena muuttaa myös maisemaa. Maakuntakaava ei estä näiden suurien hankkeiden toteutumista, mutta toteutuakseen ne vaativat lain mukaiset luvat. Hankkeiden toteutuessa maakuntakaavalla ohjataan huomioimaan ympäröiviä alueita ja minimoimaan maisemaan ja kulttuuriympäristöön kohdistuvia vaikutuksia myös toiminnan päättymisen jälkeen.

Puolustusvoiminen aluevaraukset estävät lähinnä maiseman kokemisen rajoitetun pääsyn kautta. Merkinnällä ei ole muuten juurikaan suoria maisemaan tai kulttuuriympäristöön kohdistuvia vaikutuksia.

Metsäalueisiin liittyvät kaavamerkinnät

Rakennettujen alueiden ulkopuolelle jäävät alueet ovat lähtökohtaisesti maisemaa säilyttäviä ja suojaavia erilaisten metsäalueiden merkintöjä. Pohjois-Lapin maisema on erityisellä tavalla saamelaiskulttuurin kautta väritynyt ja erilaisia merkityksiä sisältävä. Esimerkiksi porotalouden kulttuurinen vaikutus maisemaan ja siten kaavamerkintöihin on huomattava. Sen sijaan tarkemmat kulttuurihistorialliset kohteet ovat jo muinaismuistolain ja osittain myös tämän maakuntakaavan suojaamia, eikä niihin siksi lähtökohtaisesti kohdistu maisemavaikutuksia ilman tarkempaa viranomaiskäsitelyä (esim. liikennehankkeiden kohdalla).

Luontoalueisiin liittyvillä kaavamerkintäalueilla maisemaan kohdistuu kuitenkin eritasoisia verrattain pienipiirteisiä vaikutuksia:

Matkailun vetovoima-alue, matkailun ja virkistystyksen kehittämisen kohdealue sisältää oletuksen maiseman dynamisemmasta käytöstä ja kehittämisestä, mikä saattaa aiheuttaa maisemaan

suhteellisen voimakkaitakin muutoksia. Alueet on osoitettu mm. luonnon- ja kulttuurin kannalta kiinnostaville alueille, joten maisemaan ja kulttuuriympäristöön kohdistuvat vaikutukset ovat niissä korostuneita. Yleispiirteinen merkintä on kuitenkin alisteinen alueen pääkäyttötarkoitukselle ja lisäksi myös kaavamääräyksessä vaaditaan alueen arvojen säilyttämisen jatkokehittämisessä.

Matkailupalveluiden alueet ja kohteet ovat edellä mainittua kehittämissuuntaa tarkempia kaavamerkintöjä, jotka ohjaavat maankäyttöä erityisesti matkailua tukevaan suuntaan. Osaltaan tämä tarkoittaa maiseman ja kulttuurin piirteiden ja arvojen säilyttämistä, mutta sisältää myös ristiriidan eri elinkeinojen tarpeiden kanssa. Muun muassa mahdollisesti tarvittavan valaistuksen, rinnehakkuiden tai muun matkailun tarpeisiin vastaavan toiminnan kautta maiseman muutokset voivat olla maakunnallisestikin merkittäviä. Samalla matkailun kaavamerkintä parhaimmillaan tukee maiseman piirteiden esiin nostamista ja taajama- ja kyläympäristöjen positiivista kehittymistä matkailualueiden lähistöllä.

Muut *maa- ja metsätalousvaltaiset alueet* ovat pääasialliseen käyttötarkoitukseensa osoitettuja, mutta mahdollistavan muutkin käyttötarkoitukset mm. metsälain kautta. Maakunnalliset maisemavaikutukset alueille aiheutuvat lähinnä päällekkäisten merkintöjen, kuten erilaisten *kehittämisalueiden*, sallimien toimien kautta. Erilaisilla alaviitteillä on erikseen turvattu metsien tyypillinen lisäkäyttötarkoitus, kuten esimerkiksi porotalous tai matkailu. Näihin merkintöihin liittyvät omat maisemaa ja kulttuuriympäristöä suojaavat määräykset, joissa on huomioitu mm. porotalouden kohdalla metsärajan alenemisen estäminen, joten vaikutuksia maisemaan voi pitää kulttuurisena piirteenä, kun kriittiset reunaehdot on maakuntatasoisesti turvattu. Myös saamelaiskulttuuriin kuuluvat luontaistalousalueet on erikseen huomioitu merkinnöissä ja määräyksissä, mikä edesauttaa maiseman kulttuuristen piirteiden säilymistä.

Ulkoilun ohjaamistarpeeseen ja virkistykseen liittyvät merkinnät ohjaavan virkistyskäytön suurta volyymia, ja suojaavat näin maiseman laajamittaista kulumista. Lisäksi erityisesti *virkistysaluemerkintä* suojaa maiseman säilymistä mm. laajamittaisilta metsänhakkuilta. Kaavamerkinnän negatiivisena vaikutuksena on mahdollisuus seudullisesta näkökulmasta katsottuna kulutuksen pistemäiseen kohdistumiseen, jos jatkosuunnittelussa ohjausta ei osoiteta riittävästi. Tarkemmat moottorilla tai ilman kuljettavat virkistysreitit tarkentavan seudullisesti kulutuksen hallittua ohjaamista. Virkistysreitistöissä on huomioitu erikseen kulttuurisesti merkittävät reitit, mikä tuo lisäarvoa ja säilyvyyttä maiseman kulttuurisille piirteille.

Poronhoitoon liittyvät merkinnät turvaavat maakunnallisesti porotalouden harjoittamisen ja vahvistavat näin osaltaan porotalouden näkymistä maisemassa myös jatkossa. Sekä porojen vaikutuksen maisemaan että porojen kuulumisen maisemaan voi katsoa olevan vahvasti alueeseen ja esim. sen matkailuun kuuluva piirre. Laajat poronhoitoalueet mahdollistavat maiseman elpymisen myös porotalouden kannalta ja edistävät syrjäseutujen asuttuna säilymistä.

Maiseman säilymistä korostaa erityisesti *Ekologinen yhteystarve* -merkintä sekä muut luonnonsuojeluun tai yleisesti luontoarvoihin liittyvät merkinnät, ellei yhteyksiä toteuteta esim. siltaratkaisuna tai muuten nykytilaa muuttamalla. Näillä alueilla myös virkistyskäyttö ja matkailu on monimuotoisuuden vaalimiselle alisteisia.

4. VAIKUTUKSET VIRKISTYKSEEN

Pohjois-Lapin maakuntakaavan 2040 keskeinen sisältö koskee valtakunnallisten alueidenkäytöntavoitteiden konkretisointia, saamelaiden alkuperäiskansan kulttuurimuotojen edistämistä, liikennejärjestelmiä, metsien monikäyttöä, maa- ja kallioperän aineiden hyödyntämistä, matkailua, Venäjän vaikutusta matkailuun sekä kylmäteknologiaa. Virkistykseen kannalta merkittävin sisältö liittyy metsien monikäyttöön ja matkailuun.

Valtakunnallisten alueidenkäytöntavoitteiden lisäksi Pohjois-Lapin maakuntakaavan 2040 sisältövaatimuksia ohjaa kuntien ja sidosryhmien tavoitteet, joissa virkistykseen merkitys näkyy tarpeena rakentaa matkailu- ja virkistystoiminnan kehittämistä tukevia uusia reittejä. Virkistys nousee esille välillisesti myös strategiatasolla Lapin matkailustrategiassa 2015–2018 ja Pohjois-Lapin tulevaisuuskuvasa ja kehittämissstrategiassa, joissa virkistys nähdään erityisesti matkailun vetovoimatekijänä. Tulevaisuuskuvasa ja kehittämissstrategiassa virkistys mainitaan erikseen virkistystä ja ulkoilua koskevassa aluerakenteen osatavoitteessa.

Pohjois-Lapin maakuntakaava 2040 tukee kaava-alueen virkistysmahdollisuuksia osoittamalla eri tyyppisiä ulkoilu-, matkailu-, maa- ja metsätalousvaltaisia alueita ja näihin liittyviä kohteita sekä reittejä. Kaavan aluevarausmerkinnöillä ja -määräyksillä taataan paitsi monipuoliset ja riittävät virkistystoiminnat ja -palvelut alueella, turvataan myös virkistysmahdollisuuksien säilyminen ja kehittäminen alueilla, joihin kohdistuu maankäyttöön tai elinkeinoiniin liittyviä ristiriitoja.

Kehittämisperiaatemerkinnot ja liikenneyhteyksiä koskevat merkinnät

Maakuntakaavan *Jäämeren käytävä* merkinnällä osoitetaan kehitettävä kansainvälinen liikennekäytävä, jonka maankäytön suunnittelussa tulee kiinnittää erityistä huomiota liikenteen sujuvuuteen ja turvallisuuteen, liikenteen ja matkailun palveluihin, liikenneympäristön laatuun sekä luonnon-, maisema- ja kulttuuriympäristöarvoihin. Liikenneväylien kehittäminen parantaa kaava-alueen liikenneyhteyksiä ja ihmisten liikkumismahdollisuuksia, mikä edistää lähivirkistysalueiden ja kauempana keskuksista olevien ulkoilu- ja retkeilyalueiden saavutettavuutta. Hyvin saavutettavat virkistysalueet ja -palvelut kannustavat asukkaita liikkumaan ja houkuttelevat matkailijoita kaava-alueen ulkopuolelta virkistymään luonnossa. Toteutuessaan Jäämeren käytävä johtaa liikennemäärien kasvuun ja väylän vartisen yhdyskuntarakenteen tiivistymiseen, jolla voi olla haitallisia vaikutuksia erityisesti Inarin retkeilyalueeseen, Urho Kekkosen kansallispuistoon ja Saariselän luontokohteisiin.

Joukkoliikenteen kehittämiskäytävällä on Jäämeren käytävän kanssa samansuuntaiset vaikutukset kaava-alueen virkistysmahdollisuuksiin. Joukkoliikenneyhteyksien kehittyminen parantaa huomattavasti virkistysalueiden saavutettavuutta ja luo erityisesti paikallisille paremmat edellytykset liikkua ja ulkoilla lähivirkistysalueilla ilman autoa.

Muilla virkistykseen vaikuttavilla liikenneyhteyksiä kuvaavilla merkinnöillä, kuten *rautatie liikenteellä*, *lentoliikenteen alueella* ja *venesatamalla*, on edellisten alueellista liikkumista edistävien merkintöjen tapaan myönteisiä vaikutuksia virkistysalueiden saavutettavuuteen ja matkailun vetovoiman vahvistumiseen ja toisaalta, haittavaikutuksia lisääntyvän melun, rakentamisen ja käyttöpaineen myötä.

Matkailun vetovoima-alue, *matkailun ja virkistykseen kehittämisen kohdealue* merkinnällä osoitetaan matkailun ja virkistykseen vyöhykkeitä, joihin kohdistuu alueidenkäytöllisiä kehittämistarpeita ja niiden yhteensovittamista. Matkailupalveluiden ja -rakenteiden sekä virkistystoimintojen

kehittäminen ja liikenneyhteyksien parantuminen nostavat virkistysalueiden imagoa ja mahdollistavat tärkeiksi koettujen virkistysalueiden säilymisen. Matkailun vetovoiman vahvistuminen mahdollistaa monipuolisen ja kattavan palvelutarjonnan, mikä houkuttelee kansallisia ja kansainvälisiä kävijöitä kaava-alueelle. Matkailijamäärien kasvu johtaa virkistysalueisiin kohdistuvaan lisääntyvään käyttöpaineeseen, millä voi olla haitallisia vaikutuksia, kuten ympäristön pilaantumista ja luonnon liiallista kulumista. Kävijämäärien lisääntyminen saattaa vaikuttaa negatiivisesti hiljaisuuden ja rauhallisuuden kokemuksiin, jotka ovat merkittäviä Lapin retkeily- ja ulkoilualueisiin liitettäviä erityispiirteitä ja vetovoimatekijöitä. Ympäristön viihtyisyyden ja laadun heikentyminen saattaa vähentää paikallisasukkaiden halukkuutta hyödyntää lähivirkistysalueita ja -mahdollisuuksia, jolla olisi huomattavia vaikutuksia ihmisten hyvinvointiin ja terveyteen.

Ekologinen yhteystarve tukee ekosysteemipalveluiden ja virkistysmahdollisuuksien säilymistä kaava-alueella. Suunnittelussa virkistyskäyttö tulee sovittaa arvokkaiden alueiden ja ekologisen verkoston kanssa, jotta edellytykset luonnon monimuotoisuudelle eivät heikkene lisääntyvän käyttöpaineen ja maaston kulumisen myötä.

Asumista ja palvelutoimintaa koskevat merkinnät

Keskustatoimintojen ja taajamatoimintojen alueet ja keskuskylämerkinnät tiivistävät nykyisten taajama- ja kyläkeskusten aluerakennetta, mikä voi johtaa lähivirkistys ja -ulkoilualueiden vähenemiseen ja laadun heikentymiseen. Toisaalta parantuvat liikenneyhteydet ja tiivistyvä yhdysuntarakenne mahdollistavat monipuolisen palvelutarjonnan, joka kannustaa erityisesti paikallisasukkaita liikkumaan ja urheilemaan lähiympäristössä. Tehostuva aluerakenne hyvin toteutettuna elävöittää ja luo viihtyisiä tiloja taajamaympäristöön, mikä vaikuttaa myönteisesti erityisesti ikäihmisten ja huonosti liikkuvien ihmisten aktiivisuuteen. Virkistyspalveluiden keskittäminen taajamien ja kylien keskuksiin vähentää tarvetta auton käytölle ja samanaikaisesti tarvetta rakentaa pistemäisiä, taajamarakenteesta erillään olevia liikuntakeskuksia ja -palveluita.

Työpaikka-alueiden ja -kohteiden merkitys virkistysmahdollisuuksille on vähäinen, jos ne sijoittuvat hallitusti jo olemassa olevan rakennuskannan tai liikenneväylien yhteyteen. Pistemäisesti asumisen ja retkeily- ja ulkoilualueiden yhteyteen rakennettavat työpaikka-alueet tai -kohteet voivat heikentää ympäristön viihtyisyyttä ja retkeilykohteiden houkuttelevuutta.

Maa- ja metsätaloutta ja poronhoitoa sekä luonnonsuojelua koskevat merkinnät

Taajama-alueiden ja rakennettujen alueiden ulkopuolella olevat alueet on osoitettu pääasiallisesti erilaisilla erämaata, luonnonsuojelua, poronhoitoa sekä maa- ja metsätaloutta kuvaavilla merkinnöillä. Pääasiallisesti nämä merkinnät tukevat monipuolisten virkistysmahdollisuuksien säilymisen ja kehittymisen turvaamalla kattavat ja yhtenäiset alueet retkeily- ja ulkoilualueina. Virkistystoimintaa tukevilla merkinnöillä, erityisesti maa- ja metsätaloutta koskevilla, sovitetaan myös eri elinkeinojen toimintamahdollisuudet ja intressit, mikä saattaa vaikuttaa esimerkiksi virkistys- ja matkailupalvelujen ja ulkoilureittien järjestämiseen. Näistä merkinnöistä virkistystoimintaa eniten rajoittavat maa- ja metsätaloudenvaltaista aluetta kuvaavat merkinnät (MU, MU-1, MU-2), jolla on erityistä ulkoilun ohjaamistarvetta. Ulkoilu- ja matkailupaineen kasvaessa virkistystoimintojen sijoittaminen tulee suunnitella tarkemmalla suunnittelutasolla yhteistyössä eri elinkeinotoimijoiden kanssa, mikä palvelee sekä virkistuksen tavoitteiden, matkailun päämäärien ja paikallisten elinkeinojen tarpeiden toteutumista.

Matkailu- ja virkistysaluemerkinnät

Matkailupalvelujen alueita ja kohteita sekä virkistysalueita ja -kohteita kuvaavat merkinnät (RM, rm, V) ylläpitävät ja edistävät virkistysmahdollisuuksia turvaamalla monipuolisia, vetovoimaisia ja helposti saavutettavia alueita kaava-alueella. *Matkailun vetovoima-alue, matkailun ja virkistyksen kehittämisen kohdealuemerkinnän* tapaan matkailijamäärien kasvu voi vaikuttaa negatiivisesti mielikuviin ja Lapin hiljaisesta luonnosta haettaviin virkistyskokemuksiin.

Energiaa, erityisalueita- ja kohteita sekä maa-ainesten ottamista ja turpeenottoa kuvaavat merkinnät

Maakuntakaavassa *energiahuollolle, tuulivoimaloille, puolustusvoimille, ampumaradoille ja maa-aineisten ottoon varatuilla alueilla* sekä *kaivos- ja turpeenottoalueilla* on merkittävä ja suora vaikutus virkistystoimintaan. Melu- ja saastevaikutukset, liikennekuljetuksien lisääntyminen, maisemassa tapahtuvat muutokset sekä muut toiminnasta johtuvat häiriötekijät vähentävät virkistysalueiden viihtyisyyttä ja houkuttelevuutta. Virkistysmahdollisuudet, kuten virkistyskalastus ja marjastaminen, heikentyvät myös ympäristön pilaantumisen myötä. Epävarmuustekijöiden lisääntyminen ja esimerkiksi kaivostoimintaan liitettävät mielikuvat saattavat vaikuttaa negatiivisesti lähellä olevien ulkoilu- ja retkeilyalueiden käyttöön. Melu-, saaste- ja maisemahaitat näkyvät niin paikallisten asukkaiden kuin matkailijoiden virkistysmahdollisuuksien heikentymisenä.